

РЕЦЕНЗІЇ

Р. А. Калюжний,
доктор юридичних наук,
професор

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Глобальні зміни у суспільстві, пов'язані із розвитком міжнародних відносин, розширенням соціальних контактів, зміцненням міжнародних фінансових зв'язків, що спостерігаються у наш час, свідчать про прогресивний розвиток, однак, разом з тим, все частіше використовуються злочинцями у протиправних цілях, обумовлюючи загрозливу тенденцію до поширення злочинів міжнародного характеру. Вирішення окресленого протиріччя – поширення злочинів міжнародного характеру та необхідності боротьби з ними, є однією із нагальних проблем сучасного суспільства та актуальним завданням юридичної науки.

Актуальність і наукова новизна теми монографії не викликає сумнівів. Ця робота по праву може бути віднесена до наукових праць, у яких за сучасних умов реформування кримінального судочинства на монографічному рівні розглядаються теоретико-прикладні проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів міжнародного характеру.

У роботі досліджуються важливі питання, пов'язані із з'ясуванням теоретичних засад криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру; розглядаються злочини міжнародного характеру як об'єкт криміналістичного дослідження; визначаються правові основи та організаційно-тактичні особливості досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру; розглядається міжнародне співробітництво за вказаних умов; з'ясовуються актуальні питання практичної реалізації криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру та визначаються шляхи його удосконалення.

Актуальність роботи пов'язана й з тим, що з урахуванням сучасного стану правової реформи, невідкладного розв'язання потребують проблеми приведення кримінального процесуального

законодавства та практики його застосування у відповідність до міжнародних договорів, згода та обов'язковість яких надана Верховною Радою України, рішень Європейського суду з прав людини, зокрема, що стосуються міжнародних стандартів забезпечення прав і свобод людини у сфері кримінального судочинства.

Так, перший розділ монографії присвячений з'ясуванню теоретичних засад криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру. Заслуговує на увагу висновок автора про те, що криміналістичне забезпечення з теоретичної точки зору може бути охарактеризоване як самостійна наукова категорія, а з практичної точки зору – як діяльність, що полягає у створенні умов готовності і реалізації методів, засобів і прийомів криміналістичної техніки, криміналістичної тактики і криміналістичної методики, що ґрунтуються на засадах загальної теорії криміналістики та спрямована на розслідування злочинів (с. 30). Окрема увага у монографії звертається на теоретичні засади формування та методологічні засади вивчення криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру, що дає концептуальне уявлення про мету, зміст, методи дослідження. У роботі слушно відзначається, що «методологія криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру повинна бути спрямована на пошук шляхів вирішення ключової проблеми, яка полягає у протиріччі між двома видами діяльності – злочинної, що в аспекті дослідження виражається у вчиненні злочинів міжнародного характеру, та правоохоронної, спрямованої на розслідування злочинів. Ці два види діяльності реалізуються різними суб'єктами правовідносин із протилежною метою, із використанням необхідних для їх досягнення методів, засобів,

прийомів діяльності. Дослідження таких протилежних видів діяльності відноситься до предметної сфери науки криміналістики, здійснюється із залученням низки методів наукового пізнання» (с. 54). Виклад методології за змістом монографії пов'язаний із висвітленням низки наукознавчих питань, а також відповідних методів дослідження.

Дослідження криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру повинно, на думку Ю.М. Черноус, враховувати вимоги як загальної методології, так і керуватися спеціальними методами дослідження, які передбачають спеціальні прийоми реалізації тих чи інших методів наукового дослідження, що пристосовані для цілей криміналістики і покликані задовольнити цілі криміналістичних досліджень (с. 64).

Другий розділ монографії стосується безпосереднього дослідження злочинів міжнародного характеру. Так, сформульовано їх поняття, визначені відповідні види, загальні та криміналістично значущі ознаки злочинів міжнародного характеру. Важливість такого аспекту дослідження пов'язана з тим, що, на думку автора, завдання криміналістики у забезпеченні боротьби зі злочинами міжнародного характеру полягають в їх криміналістичному дослідженні та формуванні відповідної криміналістичної характеристики; у формуванні теоретичних основ криміналістичної методики розслідування злочинів міжнародного характеру; розробці криміналістичних рекомендацій розслідування відповідних злочинів, озброєння ними правоохоронних органів; й, нарешті, всебічному криміналістичному забезпеченні окресленої діяльності (с. 109-110).

Третій розділ монографії спрямований на з'ясування правових засад та організаційно-тактичних особливостей досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру. Щодо першого аспекту дослідження – з'ясування правових засад – автор поводи́ла дослідження у межах «двох блоків» – міжнародного та національного законодавства. Вказане узгоджується зі ст. 31 КПК України 1960 року, та головним чином, зі ст. 1 КПК України 2012 року, що визначає складовими кримінального процесуального законодавства України відповідні положення Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК України та інших законів України.

Особлива увага за змістом розділу була звернена на процесуальні засади та організаційно-тактичні особливості взаємодії компетентних органів держав з метою розслідування злочинів міжнародного характеру. При цьому взаємодія визнається самостійною системою, елементами якої є взаємодіючі суб'єкти, відносини, що виникають у процесі їхньої спільної діяльності, об'єкти, цілі діяльності (с. 194). Взаємодії із іноземними компетентними органами, їх уповноваженими особами на досудовому слідстві у справах про злочини міжнародного характеру притаманна низка особливостей, які стосуються її учасників, особливостей реалізації тощо. З'ясування процесуальних, криміналістичних особливостей такої взаємодії є надзвичайно важливим у практичній діяльності, на які акцентується увага у монографічному дослідженні.

Четвертий розділ монографії впритул наближається до з'ясування особливостей міжнародного співробітництва на досудовому слідстві у справах про злочини міжнародного характеру. Узагальнення міжнародних договорів та практичних джерел надало можливість автору підсумувати, що міжнародному співробітництву у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру притаманні такі основні особливості: міжнародні багатосторонні договори з питань боротьби зі злочинами міжнародного характеру можуть розглядатися як правова підстава міжнародного співробітництва у формі міжнародної правової допомоги; закріплюють обов'язок держав сприяти реалізації видачі осіб (екстрадиції) та передбачають відповідні правові підстави, деталізують порядок проведення відповідних заходів; закріплюють правові підстави та умови реалізації такої форми міжнародного співробітництва як «перейняття кримінального провадження»; передбачають можливість безпосереднього зв'язку між визначеними компетентними органами держав, які виконують завдання міжнародного співробітництва (с. 248-256). Прискіплива увага у монографії була звернена на практичну реалізацію міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва, виникаючі при цьому проблемні питання та шляхи їх вирішення.

П'ятий розділ монографії пов'язаний із дослідженням актуальних питань криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру, акцентуючи увагу на трьох основних аспектах дослідження: техніко-криміналістичному, так-

тико-криміналістичному та методико-криміналістичному забезпеченні.

Відзначається, що основна увага при розробці питань криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру повинна бути звернена на формування відповідних криміналістичних рекомендацій, які представляють собою комплекс взаємопов'язаних типових порад, апробованих слідчою практикою, і пропонованих до застосування в розслідуванні окремих видів злочинів, спрямованих на оптимізацію слідчої діяльності (Б. В. Щур). При розробці таких рекомендацій, з врахуванням специфіки розслідуваних злочинів, необхідно враховувати необхідність здійснення заходів міжнародного співробітництва. Перспективним є висновок автора про важливість розробки рекомендацій, які стосуються окремих напрямів міжнародного співробітництва, розслідування окремих видів (груп) злочинів міжнародного характеру (с. 384).

Ознайомленням зі змістом монографії дає підстави вважати, що автор ґрунтовно дослідила основні питання та провела якісне наукове дослідження, яке ґрунтується на аналізі норм міжнародного та національного законодавства, ілюструється даними емпіричних досліджень. Важливо, що за змістом монографії значна увага приділяється теоретичному опрацюванню нового кримінального процесуального законодавства, адже у межах дослідження здійснюється

порівняльний аналіз положень чинного КПК 1960 року та нового КПК 2012 року, практики його застосування, з даного приводу на сторінках монографії пропонуються обґрунтовані зміни і доповнення до законодавства.

Виділені у монографії проблемні питання розглядаються послідовно, логічно й взаємопов'язано, з врахуванням точок зору інших вчених, що надає роботі Черноус Ю.М. логічно стрункий і змістовно завершений вигляд. Слід відзначити хороший літературний стиль, простоту і доступність аргументації, зрозумілість викладу складних наукових понять.

Кількість і різноманітність використаних джерел (всього 668 найменувань) забезпечує об'єктивність аргументів і висновків роботи, а також її високу інформативність. Позитивно, що у роботі використані й іноземні джерела, як наукові, так і законодавчі.

Загалом монографія Ю.М. Черноус «Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру» є науковою працею, яка відрізняється актуальністю, новизною і практичною цінністю, містить вирішення наукової проблеми, що має важливе соціальне та юридичне значення, а також включає змістовні теоретичні напрацювання, сукупність яких дозволяє визнати її суттєвим досягненням у розвитку перспективного напрямку сучасної юридичної науки.